

Begoña Caamaño

Begoña Caamaño (Vigo, 1964-Santiago 2014) foi xornalista. Traballou nas seccións de cultura e sociedade dos informativos da *Radio Galega*, emisora na que exerceu dende 1989. Antes traballou nos servizos informativos de *Radio Popular de Vigo* e en *Radio Noroeste*. Foi correspondente en Vigo da *Axencia Galega de Noticias* e do desaparecido xornal madrileño *El Sol*. Colaborou en *A Nosa Terra*, *Tempos e Novas da Galiza*, e foi autora de reportaxes e artigos nas revistas *Festa da Palabra*, *Silenciada* e *DeLiberadaMente*.

A dor dunha culpa desenterrada

(La Voz de Galicia, 21 abril 2012)

[Circe ou o pracer do azul](#) supuxera, no seu día, unha magnífica carta de presentación de [Begoña Caamaño](#) como narradora de longo alento e abeirada con particularidade ás posibilidades que proxecta para o presente a revisión dos mitos clásicos. Arestora ofrece, con [Morqana en Esmelle](#), o que pode parecer unha chiscadela ao modelo narrativo cunqueiriano que se reapropia dos mitos e que os modifica, que o é, pero tamén moito máis. Velaquí, así pois, un Merlín retirado na fraga de Esmelle, na vizosa terra de Miranda e axudado –non podía ser doutro xeito- por Felipe de Amancia, que se converte tamén nun magnífico e garimoso narrador cando é preciso.

O Merlín que Caamaño perfila é un personaxe que quere pasar os seus derradeiros días afastado do mundo, das retesías e das leas que protagonizara, gozando dunha vida certamente plácida, termendo de Xenebra, até que Morgana decide visitalo. É aí cando se reactiva a memoria e agroma o que entendo, na miña lectura particular, como o máis substantivo do volume: a tensión producida entre os distintos valores e as ideas e como estas se defenden.

E non quere isto dicir que a tonalidade escollida para que o coro de voces que se expresan na novela -Felipe de Amancia, unha voz omnisciente que relata a xeito de crónica o ocorrido en Ávalon, a propia conciencia de Merlín reflexionando en alta voz sobre a súa vida ou a propia Morgana que protagoniza en primeira persoa o derradeiro capítulo- non sexan as acaídas; sono, abofé, acadando desde a primeira páxina ese punto medio xusto que transmite e transparenta un rexistro expresivo doutro tempo que flúe mainamente, cultivado e traballado –non me cabe dúbida- para convencer e converter ao lector en cómplice do que se relata.

Os mitos humanízanse e, a través deles, chégase a unha encrucillada que se mergulla no que é a condición humana, isto é, os personaxes –Merlín, Morgana, Viviana, Xenebra, Artur...- nunca son planos nin homoxéneos, son diversos, modifícanse ao longo da novela, caracterízanse a través do que fan, das súas contradicións, das dorsalxias que levan canda si, por veces ocultas, por veces manifestas, mais sempre aguilloantes e prementes.

Merlín resiste e quere esquecer amarguras ata que Morgana, detentando un fado escuro mais chea de luz, solicita razóns, demanda explicacións..., o sabio esculcará nos rescaldos da súa propia vida, no que atinxe á verdade dos seus sentimentos traizoados e ao que moldeou, ideou e proxectou para a súa Britania: obraba para o ben xeral dos seus ou para o seu proveito?, todo obedecía a unha estratexia guiada pola cobiza desmedida, a vaidade, o orgullo e a

soberbia? Estas son só algunhas das reflexións que se derivan desta proposta narrativa, magnética e intensa, unha epifanía literaria que entra, amodo mais resolutivamente, nesos ámbitos íntimos da dor dunha culpa desenterrada.

“A sororidade é unha arma de empoderamento que só pode facernos máis libres”

Por Montse Dopico (Praza Pública, 30 abril 2012)

Morgana irmá, amiga, amante. Muller libre que escolle o afecto como patria. Ser loitador que non está disposto a renderse, nin a renunciar a saber. Así é a protagonista de *Morgana en Esmelle*, a nova novela de Begoña Caamaño. A escritora e xornalista realiza con esta obra a súa achega á revisión galega da materia de Bretaña. Pero, alén do ronsel de Cunqueiro, opta pola relectura dos mitos en clave feminista como o fixeron Xohana Torres ou María Xosé Queizán. Para propoñer unha reflexión sobre a sociedade que queremos, sobre o poder que devén tiranía se non ten límites, se non se asumen as consecuencias dos actos de cada quen.

***Morgana en Esmelle* amosa conexións coa túa novela anterior, *Circe ou o pracer do azul*. Como o achegamento entre as dúas mulleres que eran rivais nun principio.**

Circe está máis centrada no achegamento entre Circe e Penélope do que o está Morgana entre Xenebra e Morgana. Pero si é certo que eu aposto polo achegamento entre mulleres, sobre todo cando as supostas rivalidades son falsas, ou froito das circunstancias e non da vontade de facer dano. O entendemento mutuo entre as mulleres, a sororidade, é unha arma de defensa e de empoderamento que só pode facernos máis fortes e máis libres.

O primeiro que pensamos ao comezar a ler unha novela arredor da materia de Bretaña é en Cunqueiro, Cabanillas... Pero se cadra o teu libro ten máis que ver coa reinterpretación dos mitos de Xohana Torres, María Xosé Queizán, Chus Pato...

Cunqueiro é un escritor delicioso, e unha das moitas cousas que temos que agradecerlle foi a súa transgresión dos mitos, pois demostrounos como podemos apropiarnos deles, facelos nosos, como el fixo con Merlín, convertido case que nun menciñeiro. A miña novela é, por iso, tamén unha homenaxe a Cunqueiro, pero ese non é o seu motivo fundamental. Os mitos non son só anécdotas, senón que perduran no tempo e marcan canons, estereotipos, fixan modelos de conduta. No caso de Circe a literatura clásica é fundamental, por iso.

En canto á materia de Bretaña, aos galegos cóllenos moi de perto, xa desde o celtismo de Risco. Ten que ver coa incorporación da cultura atlántica ao proxecto de construción europea desde a caída do Imperio Romano. O cristianismo funcionou como un elemento unificador de Europa, dos reinos que se estaban formando. A Europa Atlántica fora máis difícil de conquistar para os romanos. E o mito artúrico ten que ver con isto, que na novela está presente a través do enfrontamento entre Merlín e Viviana. Na interpretación máis habitual do mito Viviana representa o ancestral e Merlín o progreso, a nova ideoloxía, a nova orde. Partindo desa tensión dialéctica, quixen facer unha reflexión máis contemporánea sobre o poder e a ética.

De feito no libro asistimos á evolución dos proxectos de Viviana, Merlín e Morgana, que reflexionan sobre a súa soberbia, o seu fracaso...

A novela fala moito de culpas, pero non nun sentido cristián, senón no da responsabilidade, no sentido de ser conscientes das consecuencias dos nosos actos, das nosas decisións. É a antítese do que se chama agora “danos colaterais”, que é un bo exemplo de deshumanización das vítimas, de falta de asunción da responsabilidade. O abuso de poder convértese en tiranía. É o que pasa cando un teclea nun ordenador e muda a prima de risco e con iso esnaquiza un país, é o que fai o FMI... pero tamén o que ocorre na vida cotiá. A Merlín móveo o poder, e a Morgana a procura da felicidade. E ambos acaban reflexionando sobre o que fixeron, sobre as consecuencias dos seus actos.

A novela ten tamén moito de reivindicación do coñecemento, a través dos tres personaxes, non si? Viviana ten cousas en común, niso, coa Hélène Jans de *Herba moura* de Teresa Moure.

Tertulias Literarias

Si, é o coñecemento fronte á superstición, a tiranía. A ignorancia condúcenos á pobreza, á miseria e non só nun sentido económico. A falta de coñecemento leva á alienación, á falta de liberdade. Non é estraño que haxa conexións con Teresa Moure porque Teresa é tamén unha escritora feminista, e o feminismo é unha cosmovisión, un xeito de entender o mundo. Xa dicía Simone de Beauvoir que non se nace muller, senón que se chega a selo. Porque hai uns roles que son construción cultural, e o coñecemento é básico para liberarnos deles.

Hai un forte contraste entre a nai de Morgana, Igraine, e a súa filla ou a súa irmá, Viviana. Igraine renuncia a ela mesma. Morgana e Viviana loitan polo que queren.

Igraine é unha muller arrasada, destruída, vítima dunha conspiración. É incapaz de sobrepoñerse e refúxiase no seu mundo interior. Morgana é todo o contrario, quere saber por que pasou o que pasou, e por iso volve a Esmelle. É unha loitadora que non renuncia a saber.

Tamén é unha novela de renunciacións: Viviana e Merlín renuncian ao amor que os unía, Igraine renuncia aos seus fillos...

É que a vida está chea de escollos, nunca podemos ter todo, e non creo que iso sexa nada dramático. Ao escoller algo deixas outra cousa, é así. E das renunciacións tamén aprendemos. Viviana e Merlín deixan a un lado o seu afecto, e cando chega a hora da verdade, de render contas ante un mesmo, pensan no que perderon, claro. Morgana loita ata o final polo afecto de Artur, que é a súa causa. Ela tamén renuncia, porque marcha de Ávalon para volver con Artur e tentar recuperar a infancia perdida. Enfrenta a vida con máis forza, con máis ansia que Xenebra, que tamén é unha vítima.

O libro remítenos a debates actuais. No fondo, é a escolla entre dous mundos. Ávalon, que representa o coñecemento, a igualdade, a xustiza... que defende Viviana, ou a monarquía forte baixo un rei único que proxecta Merlín, coa ideoloxía nova, o cristianismo, como elemento

aglutinador. Di Merlín que o que o pobo precisa non é o coñecemento, senón fuxir da pobreza e ter garantida a paz e o non sometemento a un poder estranxeiro.

Si, porque quixen formular un debate contemporáneo. Sobre que modelo de sociedade queremos. Queremos ser cidadáns, comportarnos como persoas maduras e responsables dos nosos actos, ou simplemente deixar que nos leven pola man? Que é o que entendemos por democracia? Só pan e circo? Nunha conxuntura económica tan brutal como a actual, o estraño é que non estea a haber grandes revoltas. Pero non, seguimos así, amolados pero mantendo o sistema.

A novela está estruturada en capítulos que van alternando a voz de quen nos fala: das crónicas de Avalon á conciencia de Merlín ou o relato de Felipe... O capítulo final, o de Morgana, amosa un estilo diferente. Pensaches así a técnica narrativa para darlle axilidade ao libro?

Si, quixen alternar diferentes voces que nos achegan ao relato de distintas maneiras. A miña parte favorita é a final, na que por primeira vez nos fala Morgana. E si ten un estilo diferente.

Na liña das reflexións actuais, pregúntase Merlín se a memoria é unha beizón ou unha condena. Por que?

O da memoria é un debate actual si, e non só polo da memoria histórica. Parece que, como comezou a chover, xa ninguén lembra que arderon as fragas do Eume. Os medios de comunicación de masas teñen ese efecto de facer que se esquezan as cousas importantes, como se xa non o fosen porque xa non están "de actualidade". E unha sociedade que esquece é tamén unha sociedade que non pide responsabilidades aos causantes do mal. A conciencia é necesaria, pero a memoria e a conciencia non sempre son agradables, como lles pasa a Merlín ou a Morgana. A memoria ten tamén que ver cos mitos, con de onde vivimos.

Begoña Caamaño, a transgresión do mito (Qué leer, nº 177)

É unha narradora serodia, mais con dúas novelas no peto gañou o favor da crítica e dos lectores. Falamos con ela arredor da súa traxectoria e tamén sobre a súa última novela: *Morgana en Esmelle*, unha reflexión sobre a impunidade e a culpa, baixo a sombra dos mitos da materia de Bretaña.

Begoña Caamaño desenvolveu a súa traxectoria profesional no ámbito do xornalismo desde a súa mocidade. Desde 1989 traballou na Radio Galega, como redactora no programa Diario Cultural e dirixiu varios programas. Ocupouse das seccións de cultura e sociedade dos servizos informativos da emisora pública galega. Publicou dúas novelas: *Circe ou ou pracer do azul* (2009) e *Morgana en Esmelle* (2012).

A súa presenza como novelista é recente. Que lle impulsou a publicar?

É difícil contestar con honestidade a esta pregunta. Quizais o máis honrado sería contestar simplemente que a “vaidade”, pero non é tan sinxelo. Son unha escritora serodia. *Circe*, a miña primeira obra publicada é tamén a miña primeira novela escrita. Nunca antes me aproximara como autora á literatura. A idea dunha relación entre Circe e Penélope levaba anos dando voltas na miña cabeza, pero máis como desexo lector que como intención autoral. Comecei a escribirla como un reto persoal. Quería comprobar se era capaz de escribir unha historia propia cunha certa calidade estética (tras vinte anos de xornalismo radiofónico e concisas crónicas “contrarreloxo” dubidaba da miña capacidade para unha narración de alento máis longo e sostido) e un mínimo de interese literario. A súa posterior publicación debeuse fundamentalmente ao entusiasmo e insistencia das amigas que leron o borrador e á xenerosidade da Editorial Galaxia que se atreveu a publicar un texto dunha autora descoñecida.

E *Circe* concitou a atención da crítica e o favor do lectorado. Sorprendeulle?

Moito. Ségueme sorprendendo hoxe. Paréceme un agasallo. Non é un texto fácil. A linguaxe empregada, intencionadamente emulando a Homero e empregando para iso fórmulas do galego medieval, pode resultar atafegante, lenta e pesada... Con todo, converteuse nun dos aspectos máis valorados tanto pola crítica como polo público lector.

A súa querenza por revisar os mitos en clave feminista é inequívoca. Por que?

Porque son feminista e iso implica toda unha cosmovisión diferente que debemos construír partindo do coñecemento de como fomos creadas e creados. Os mitos son a orixe do “canon”, dos arquetipos que durante séculos, milenios, nos inculcaron para construírnos de acordo á norma. Hai que volver a eles paratransgredilos se queremos reconstruírnos como seres diferentes nunha sociedade nova e diversa.

En *Morgana* reflexiónase sobre o concepto de culpa e da renuncia. Por que?

Porque detesto a impunidade. Porque o abuso de poder dáme medo, pero o “poder de abusar” provócame un pánico maior. Non é unha culpa no sentido cristián do pecado, senón como obriga ética de asumir as consecuencias de todos os nosos actos. Hai algo máis atroz que un tirano que dorme “coa conciencia tranquila”? A renuncia é inherente á elección. Pode ser dolorosa, pero non é un drama. Dramático é converter ás nosas vítimas en “danos colaterais”.

Algún proxecto narrativo próximo?

Algún. Pero será demorado e afastarase un pouco das mitoloxías.

Outros títulos de Begoña Caamaño nas Bibliotecas de Oleiros:**[Circe ou o pracer do azul](#)**

Unha muller leva once anos agardando polo retorno do seu home. Cando comeza a temer a probable morte do marido, recibe a carta dunha estraña, unha muller misteriosa que a informa de que o seu home non está morto, senón que vive con ela un romance apaixonado. A partir de aí vaise tecendo unha relación epistolar entre as dúas; o home dunha e amante doutra acábase convertendo só no pretexto que vai unir para sempre o destino das dúas mulleres.

Fontes:

[La Voz de Galicia \(vía Caderno da Crítica\)](#)

[Revista Qué leer \(vía Caderno da Crítica\)](#)

[Praza Pública](#)

Para saber máis:

[Begoña Caamaño, in Memoriam \(Praza Pública vía Biblioribeira\)](#)

[Arquivo documental das Tertulias Literarias \(dende 2010\)](#)

Biblioteca Central Rialeda
Avenida Rosalía de Castro 227 A
15172 – Perillo (Oleiros)
Tfno.: 981 639 511
Fax: 981 639 996
Email: biblioteca.rialeda@oleiros.org
[Blog](#)
[Web](#)